164.

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1933/34 na obszarze województw wileńskiego i nowogródzkiego.

Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza, powołana Rozporządzeniem Ministra Opieki Społecznej z dn. 8 marca 1933 r. (Mon. Polski z dn. 14 marca 1933 roku Nr. 60) w składzie: Przewodniczącego Bolesława Leszczyńskiego, Inspektora Pracy XII Okręgu, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, inż. Marjana Gaweckiego, Inspektora Rolnego Wileńskiego Urzędu Wojewódzkiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i Michała Krukowskiego, Kierownika Sądu Grodzkiego w Wilnie, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniach, odbytych w dniach 22, 24, 28 i 30 marca 1933 r. — po wysłuchaniu opinji przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę zarówno ogólną sytuację w rolnictwie, jak i sprawę położenia robotników rolnych — postanowiła, co następuje:

CZĘŚĆ I.

Warunki pracy i płacy ordynarjuszy.

Art. 1.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1-go kwietnia 1933 roku, a kończy się 31 marca 1934 r. Obie strony obowiązuje 3-miesięczny termin wypowiedzenia pracy, a mianowicie najpóźniej do dnia 31 grudnia 1933 r. włącznie.

Niewypowiedzenie indywidualnej umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1933 r. oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić wyłącznie na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej, lub też wyroku sądu państwowego w/g kompetencji.

Art. 2.

a) Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pełnoletnich pracowników z normalną zdolnością do pracy: fornali, parobków, stróżów, pastuchów, polowych, karbowych, włodarzy i gumiennych (ciwunów i namiestników). Orzeczenie niniejsze nie dotyczy pracowników sezonowych.

b) Pracownicy, którzy z powodu swych wad fizycznych lub umysłowych nie posiadają normalnych zdolności do pracy na roli, mogą być godzeni na warunkach odpowiednio niższych, niż przewiduje niniejsze orzeczenie, korzystają jednak ze wszystkich innych przepisów tego orzeczenia.

c) Stangretów nie uważa się za fornali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

Art. 3.

Zatargi, wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami, regulują Komisje Rozjemcze bądź sądy państwowe według kompetencji.

Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

1) pracownikom przerywać pracy,

2) pracodawcom wstrzymywać świadczeń — z wyjątkiem wypadków, przewidzianych w art. 4-ym.

Art. 4.

a) W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia ze strony pracownika pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem Komisji Rozjemczej lub wyrokiem sądu świadczenia w zbożu i gotówce, w razie jednak wygrania sporu przez pracownika pracodawca winien wydać wstrzymane świadczenia, przyczem Komisja Rozjemcza może przyznać prócz tego pracownikowi dodatek w wysokości nieprzekraczającej 4% miesięcznie od wstrzymanej należności.

b) W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia ze strony członka rodziny pracownika, zamieszkałego wraz z nim i nie pracującego w danym folwarku, pracodawca może zażądać usunięcia takiego członka rodziny z zajmowanego przez pracownika mieszkania służbowego. Niewykonanie tego żądania przez pracownika pociąga dla niego skutki, przewidziane w punkcie „a" niniejszego artykułu.

Art. 5.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracownika mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne.

Art. 6.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samodzielnej zamiany pewnych świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zamiany, może ona być dokonaną przez bezpośrednie porozumienie stron z zawiadomieniem inspektora pracy.

Art. 7.

a) Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową podpisaną przez pracodawcę lub jego zastępcę z warunkami umowy, kontrolą wydanych ordynarji i pensji wraz z potrąceniami oraz ze spisem powierzonych mu inwentarzy żywych i martwych; drugi egzemplarz książeczki podpisanej przez pracownika pozostaje u pracodawcy. Przy zmianie służby książeczki te z zakończonym obrachunkiem strony oddają sobie wzajemnie.

b) W wypadku niezdania inwentarza martwego w całości lub okaleczenia z winy pracownika inwentarza żywego — powierzonych pracownikowi i zapisanych do książeczki obrachunkowej — pracodawcy przysługuje prawo wstrzymania pracownikowi części świadczeń, których wysokość w razie sporu określa Komisja Rozjemcza.

Art. 8.

a) Zawarcie indywidualnej umowy z ordynarjuszem nie może być uzależnione od trzymania przez niego posyłek.

b) żony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy.

Art. 9.

Stosowanie premjowego systemu płac względem ordynarjuszy jest dozwolone.

Art. 10.

Rozkład godzin pracy ustala się podług poniższej tabeli, przyczem robotnicy fornale mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorje robotników, a to dla koniecznego obrządku inwentarza.

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa obiadowa	Praca po południu	Przerwa na podwieczorek
Styczeń	8—12	—	1½	1½ — 4.00	—
Luty	7½—12	—	1½	1½ — 5.00	—
Marzec 1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½	1½ — 5.30 1½ — 6.00 1½ — 6.30	—
Kwiecień 1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½	1½ — 6.40 1½ — 7.00 1½ — 7.20	—
Maj 1—10 11—20 21—31	6—12	½	1½	1½ — 7.30 1½ — 7.50 1½ — 8.00	½
Czerwiec 1—10 11—20 21—30	6—12	½	2	2 — 8.20 2 — 8.20 2 — 8.30	½
Lipiec 1—10 11—20 21—31	6—12	½	2	2 — 8.30 2 — 8.20 2 — 8.00	½
Sierpień 1—10 11—20 21—31	6—12	½	2	2 — 7.50 2 — 7.30 2 — 7.00	½
Wrzesień 1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½	1½ — 6.40 1½ — 6.20 1½ — 6.00	—
Październik 1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½	1½ — 5.30 1½ — 5.20 1½ — 4.50	—
Listopad	7½—12	—	1½	1½ — 4.15	—
Grudzień	8—12	—	1½	1½ — 3.45	—

Przyjmuje się za podstawę czas słoneczny z tem, że obowiązujący obecnie czas środkowo-europejski różni się od niego o 40 minut wstecz; tak np. praca w styczniu, rozpoczynająca się według czasu słonecznego o godzinie 8-ej, według czasu środkowo-europejskiego rozpoczynać się będzie o godzinie 7-ej m. 20.

Za obopólną zgodą można zmienić ustalony w powyższej tabeli podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych, jednakże tylko w ten sposób, aby ogólna ilość godzin pracy pozostała niezmieniona. Za początek pracy uważa się wyjście z podwórza, za koniec — zejście z pola. W wypadku, gdy pole leży dalej niż 2 km. od podwórza, pracowników, należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego kilometra ponad 2.

Art. 11.

a) Obrządek inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty, przyczem pod inwentarzem należy rozumieć inwentarz pociągowy, powierzony danemu pracownikowi. Wstawanie do obrządku inwentarza oraz do naszykowania wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy. Obrok, siano i t. p. karm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy.

b) Kolejne dyżury przy inwentarzu w nocy lub w dni świąteczne obowiązują wszystkich fornali i parobków bez specjalnej dopłaty, przyczem pracownicy dyżurujący w nocy mają nazajutrz wolny czas do południa. Spania przy inwentarzu w nocy w stajni lub na pastwisku nie uważa się za dyżur zwalniający od pracy nazajutrz.

Paszenie koni w nocy winno się odbywać przez specjalnych pracowników. W tych dniach, w których konie chodzą w nocy na pastwisku, fornale winni wyjść do pracy o pół godziny wcześniej, niż inni pracownicy.

c) W wypadku uchylenia się ordynarjuszy-fornali od obrządku inwentarza, pracodawca jest uprawniony do ugodzenia osobnego koniucha oraz potrącania kosztu utrzymania koniucha z wynagrodzenia fornali, przyczem wysokość jednak potrącenia przypadającego na jednego pracownika nie może przekraczać 50 kg. żyta na kwartał. Potrącenia z tego tytułu nie mogą być stosowane przed dniem 1 września 1933 r. Koniuch, o ile jest nim ordynarjusz, podlega narówni z innymi ordynarjuszami niniejszemu orzeczeniu.

d) na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy obowiązani są do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za wynagrodzeniem osobnem po 30 groszy za godzinę. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzieli następnie robotnikowi urlopu o 50% dłuższego, niż trwała praca w godzinach nadliczbowych.

Za samowolne opuszczanie roboty podczas godzin pracy i spóźnianie się do niej stosowane będą potrącenia w tym samym stosunku. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonywane poza unormowanym wyżej czasem pracy, nie zaliczają się pastusi, koniuchy, stróże nocni i dozorcy, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

e) Kolejne wyjazdy, jako to: wyjazdy w dni świąteczne do kościoła, wyjazdy po doktora i t. p., obowiązują wszystkich fornali i parobków bez specjalnej dopłaty. Wyjazdy, mające wyraźny charakter wyjazdów prywatnych (towarzyskich) poza godzinami pracy, winny być wynagradzane jak praca poza godzinami służbowemi.

f) Stróże nocni mają codziennie wolny czas do przerwy obiadowej. W czasie przerwy obiadowej obowiązani są do stróżowania, po przerwie zaś otrzymują czas wolny, równy przerwie obiadowej stosownie do tabeli czasu pracy (art. 10).

Następnie stróże mogą być zatrudnieni przy robotach koło inwentarza, w domu i t. p. za wyjątkiem miesięcy: listopada, grudnia, stycznia i lutego. W czasie od 1 października do 31 marca stróż otrzymuje na czas warty kożuch dworski, przyczem warta nie może zaczynać się wcześniej, niż o godzinie 6-ej wieczorem.

g) Pastusi i koniuchy są wolni od pracy co trzeci dzień świąteczny (w niedziele i święta) i na ten czas zostają zastąpieni w swych obowiązkach przez innych, wyznaczonych w tym celu ordynarjuszy. Zastępowanie pastucha i koniucha oraz paszenie koni w dni świąteczne winno być opłacane zgodnie z art. 12-ym, jeżeli przypada na poszczególnego pracownika częściej niż 4 razy do roku w każdym wypadku.

h) Do siania nawozów sztucznych w większej ilości pracodawca daje pracownikowi ubranie (płócienniak), zaś przy mniejszej ilości, nie dając ubrania, dopłaca 20 gr. od hektara. Prócz tego do siania nawozów sztucznych, gryzących, a zwłaszcza azotniaku wapna nie mogą być używane kobiety, pracownicy zaś używani do siania tych nawozów mają otrzymać ochraniacze na oczy.

Art. 12.

Praca w dni świąteczne, ustawą oznaczone, może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i wynagrodzeniem po 35 groszy za godzinę.

Art. 13.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

Art. 14.

a) Pracodawców oraz ich zastępców obowiązuje grzeczne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie wszystkich warunków umowy. Pracowników obowiązuje grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie umowy, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do jaknajwiększej wydajności pracy, stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy i jego zastępcy, jeżeli takowe odnoszą się do wykonywania obowiązków służbowych, przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku oraz dbałe i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

b) W razie niestosowania się pracownika do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonywania obowiązków służbowych, oraz nieprzestrzegania przez niego przepisów porządkowych, Komisja Rozjemcza na wniosek pracodawcy może potrącić pracownikowi część wynagrodzenia, nieprzekraczającego każdorazowo 1½-dniowego przeciętnego zarobku dorosłych pracowników dziennych w tej samej miejscowości.

c) Delegat, mąż zaufania (przedstawiciel robotników) nie może być z tego tytułu gorzej traktowany od innych pracowników.

Art. 15.

Pensja roczna w gotówce fornali, parobków, stróżów, pastuchów i polowych we wszystkich powiatach wynosi 81 zł. (osiemdziesiąt jeden zł.) z tem, że o ile cena żyta w/g notowań wileńskiej giełdy zbożowej przekroczy 27 zł za kwintal — pensja ich za odnośny kwartał ulega odpowiedniej zwyżce, wynikającej ze stosunku osiągniętej ceny za kwintal żyta do kwoty 27 złotych.

Pensja roczna karbowych, włodarzy i gumiennych (ciwunów i namiestników) wynosi conajmniej 120 złotych. Pensję otrzymują ordynarjusze kwartalnie zdołu, przyczem wypłata pensji winna następować nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego kwartału.

Art. 16.

Ordynarja roczna we wszystkich powiatach wynosi 12 q (73 pud. 8 funt.). Ordynarja wydaje się kwartalnie zgóry w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek.

Art. 17.

Cała ordynarja zasadniczo wydaje się w życie z tem, że na żądanie jednej ze stron najwyżej 1/3 część ordynarji w każdym poszczególnym kwartale może być zamieniona na inne rodzaje zboża, jako to: jęczmień, grykę, pszenicę lub groch, jeżeli majątek posiada te zboża w dostatecznej ilości; przy zamianie takiej oblicza się 1½ kwintala żyta za 1 kwintal pszenicy i 1 kwintal żyta za jeden kwintal innego zboża.

Jeżeli ordynarja zostaje wypłacona z opóźnieniem w rachunku gotówkowym, a ceny w międzyczasie uległy zniżce, to suma należna z tego tytułu winna być przez pracodawcę wypłacona według cen terminu wypłaty. O ile zaś cena w tymże czasie uległa zwyżce, — pracodawcę obowiązują ceny w dniu wypłaty.

Art. 18.

Jeżeli przy rozwiązaniu umowy pracodawca nie wyda pracownikowi w całości należnej mu pensji lub ordynarji, pracownik może żądać procentów zwłoki w wysokości do 2% miesięcznie począwszy od dnia rozwiązania umowy.

Art. 19.

Mielenie zboża odbywa się na koszt pracodawcy w młynie przez niego wybranym. Najwyżej połowa zboża może być mielona na zwykły pytel i kaszę, reszta zaś na razówkę. Wzamian za mielenie pracodawca jest uprawniony do wydania 120 kg. (7 pud. 13 funt.) żyta lub też odpowiedniego równoważnika w gotówce.

Art. 20.

a) Ziemi ordynarjusz otrzymuje:

1) w województwie wileńskiem ogółem 36½ arów, w tem — 27 arów ziemi wynawożonej pod ziemniaki,

2½ arów ziemi wynawożonej pod ogrodowiznę i 7 arów ziemi nieunawożonej pod len.

2) w województwie zaś nowogródzkiem ogółem 41 arów, w tem 33½ arów ziemi wynawożonej pod ziemniaki,

2½ arów ziemi wynawożonej pod ogrodowiznę i

5 arów ziemi nieunawożonej pod len.

W razie braku wynawożonej ziemi pod ziemniaki pracodawca winien dać ziemi nieunawożonej o 50% więcej. Wzamian gruntu mogą być dawane zależnie od umowy gotowe ziemniaki czyste bez ziemi, przyczem oblicza się 110 kg. (6 pud. 28 funt.) ziemniaków na jeden ar pola.

b) Sadzenie ziemniaków winno się odbywać, jeżeli nie umówiono się inaczej w danym majątku, w połowie — między początkiem a końcem — sadzenia ziemniaków dworskich. Pole przeznaczone pod ziemniaki powinno być w takiem samem stanowisku, jak pole pod ziemniaki dworskie. Przygotowanie ziemi pod ziemniaki i obróbka ich winny być takie same, jak ziemniaków dworskich. Zastrzega się, że wszystkie ziemniaki pracowników winny być sadzone obok siebie w jednem miejscu.

c) W majątkach, gdzie pracodawca posiada ziemniaki na zbyt i gdzie pracownicy rolni z powodu nieurodzaju ziemniaków nie posiadają ich obecnie na sadzenie, i jeżeli w roku ubiegłym ziemniaków nie sprzedawali, właściciel winien ich dostarczyć w ilościach potrzebnych do sadzenia, zwrotnych przez pracowników ze zbiorów 1933 roku.

Art. 21.

a) Pracownik ma prawo trzymać jedną krowę z przychówkiem w okresie ssania, przyczem otrzymuje ponadto w ciągu roku dla polepszenia odżywiania w okresie zapuszczenia krowy — zależnie od wyboru pracodawcy — albo 135 litrów mleka albo 1 q (6 pud. 4 f.) żyta i 4 q (24 pud. 16 f.) ziemniaków. Powyższy dodatek za obopólną zgodą może być zamieniony na utrzymanie przychówka.

b) Jeżeli pracownik krowy nie posiada, otrzymywać będzie po 1½ litra mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 2½ litra dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich. W majątkach, w których stawia się za warunek przy umowie, aby pracownik nie trzymał wcale krowy, będzie on otrzymywał po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 5 litrów dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

Pracownik otrzymuje mleko świeże, niezbierane. W razie niemożności wydawania mleka — poza wypadkiem przewidzianym w punkcie „a" niniejszego artykułu — pracownik otrzymuje równoważnik w pieniądzach, zbożu i t. d. ustalony za obopólnem porozumieniem według miejscowych cen.

c) Krowy pracowników winny być utrzymywane latem na odpowiedniem pastwisku, takiem jak dla bydła dworskiego (z wyjątkiem sztucznych pastewników i łąk kośnych), jednak niekoniecznie wspólnem. Jeżeli krowy ordynarjuszy pasą się oddzielnie od dworskich, wówczas w razie braku odpowiedniego pastwiska—otrzymywać będą zieloną paszę w dostatecznej ilości.

Podczas miesięcy zimowych otrzymywać będą pracownicy na sztukę bydła dziennie po 8 kg. 33 dkg. (20 f.) zdrowej sieczki i plew zbożowych oraz po 2 kg. 99 dkg. (7 f.) siana; zamiast siana może być za obopólną zgodą wydany równoważnik w innych świadczeniach. Za sieczkę uważa się krajaną słomę żytnią i jarzynową z dodatkiem plew, przyczem sieczka dla bydła ordynarjuszy winna być taka sama, jak dla bydła dworskiego. Słomę na ściółkę dla inwentarza otrzymują pracownicy w miarę potrzeby.

d) W majątkach, w których bydło dworskie ubezpieczone jest od ognia, pracodawca ubezpiecza również obowiązkowo bydło pracowników. W wypadkach pożaru, wynikłego z winy lub nieostrożności pracownika, traci tenże prawo do pobierania odszkodowania za należące do niego spalone bydło. Wprowadzenie do dworskiej obory nowej sztuki bydła nie może nastąpić bez zezwolenia pracodawcy, a to dla uniknięcia zarazy.

Art. 22.

Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzoda winna być narówni z dworską zabezpieczona od zarazy przez stosowanie szczepień ochronnych, lecz tylko na żądanie i ryzyko pracownika.

Art. 23.

Trzymanie kur jest dozwolone. Kaczki wolno trzymać za wyjątkiem gospodarstw rybnych i specjalnie warzywnych. Trzymanie gęsi, gołębi i innego drobiu oraz królików zależne jest od umowy z pracodawcą.

Art. 24.

Pracownik otrzymuje rocznie 20 metrów sześciennych (2 sążnie sześc.) drzewa szczapowego suchego, leżącego co najmniej pół roku.

Jeden metr sześcienny drzewa suchego szczapowego równa się:

1¼ m. sześc. drzewa szczapowego niesuchego,
1¼ m. sześc. rąbanej karpiny,
2½ q (15 pud.) węgla kamiennego,
1 klaftrze torfu prasowanego,
1¼ klaftry torfu deptanego,
1½ klaftry torfu sztychlowego,
1½ dwukonnej kupki gałęzi.

Torf winien być wydawany w normalnie suchym stanie i przeciętnie dobrym gatunku. Pracownikowi opału sprzedawać nie wolno. Wybór materjału opałowego przysługuje pracodawcy z zastrzeżeniem, że conajmniej ¼ opału winna być wydawana w materjale drzewnym.

Art. 25.

a) Mieszkanie pracownika winno się składać conajmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory. Izby winny być wytynkowane, a conajmniej dokładnie wylepione ze szczelnemi drzwiami i oknami na zawiasach. Przy wznoszeniu nowych budynków służbowych należy uwzględnić wskazówki, umieszczone w wydawnictwie b. Ministerstwa Zdrowia Publicznego Nr. 4 pod tytułem „Inspekcja Mieszkaniowa".

b) W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu 2-ch tygodni. Wapna do bielenia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości do 15 kg. na mieszkanie. Piece mają być doprowadzone do porządku przed 1-ym listopada 1933 r. Mieszkania winny mieć szczelny dach; dachy popsute muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. Tam, gdzie woda zacieka do mieszkań i piwnic pracowników, winny być one w ciągu lata odpowiednio zabezpieczone.

c) Pracodawcy i pracownicy winni dbać o to, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien oraz zastąpienie zgniłych cembrzyn nowemi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

d) Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swych chlewów w przeznaczonem na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się w dostatecznej ilości zasłonięte ustępy, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w czystości i porządku. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych powinna być urządzona łaźnia. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość — pracodawcy obowiązani są do urządzenia kąpieli.

e) Jeżeli folwark posiada oświetlenie elektryczne, a instalacja na to pozwala, obowiązuje

zaprowadzenie go w mieszkaniach pracowniczych z jedną lampką na mieszkanie.

f) Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkania w porządku; trzymanie inwentarza żywego w mieszkaniach jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy wprowadzeniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

Art. 26.

Pracodawca obowiązany jest dać pracownikowi pomieszczenie na opał i ziemniaki, miejsce dla bydła we wspólnej czeladnej oborze oraz pomieszczenie conajmniej dla dwóch sztuk trzody chlewnej.

Art. 27.

Do czasu wprowadzenia kas chorych pracodawca opłaca w całości koszty szpitalne oraz koszty związane z przyjazdem lekarza lub felczera do folwarku. We wszystkich innych wydatkach na lekarza, dentystę, akuszerkę i aptekę pracownik uczestniczy w stosunku 10%. Wszystko powyższe stosuje się do pracownika, jego żony oraz dzieci poniżej lat 15. Do pozostałych członków rodziny pracownika stosuje się tylko wtedy, jeżeli stale pracują w danym folwarku.

Koszta leczenia (z wyjątkiem wypadków nagłych) obciążają pracodawców tylko w tym wypadku, gdy pracownik leczy się bądź u lekarza wskazanego przez pracodawcę, bądź u lekarza powiatowego, a koszta szpitalne jedynie wówczas, gdy pracownik został skierowany do szpitala na skutek zarządzeń jednego z wyżej wymienionych lekarzy.

Uwaga I: W razie sporu rozstrzyga Komisja Rozjemcza na podstawie dowodów i rachunków, przedstawionych przez pracodawcę. Jeżeli pracodawca dowodów pisemnych nie dostarczy, pracownik nie będzie zobowiązany do zapłacenia 10% kosztów.

Uwaga II: Pracodawcy nie są zobowiązani opłacać zabiegów techniczno-dentystycznych.

Uwaga III: Lekarz powinien być sprowadzony bezwzględnie, jeżeli wezwany felczer orzeknie, iż obecność lekarza jest konieczną.

Art. 28.

a) Do czasu wprowadzenia ubezpieczeń na wypadek śmierci żona lub dzieci zmarłego pracownika mają otrzymywać przez pół roku połowę pensji, połowę ordynarji, utrzymanie dla krowy, połowę ziemi pod ziemniaki, połowę dodatku na odżywianie, przewidzianego w art. 21 punkt „a", oraz możność korzystania ze wszelkich świadczeń, przewidzianych w niniejszem orzeczeniu narówni z innymi pracownikami. Jeżeli ziemniaki zostały zasadzone przed śmiercią pracownika, rodzina zmarłego ma prawo do całego zbioru. Na koszty pogrzebu otrzymuje nadto tytułem zapomogi 20 złotych oraz trumnę zrobioną na miejscu lub — w razie odmowy przyjęcia trumny — równowaźnik w gotówce.

b) Mieszkający razem członkowie rodziny zmarłego pracownika, korzystający z powyższej zapomogi, mogą chodzić do pracy poza obrębem folwarku jedynie wówczas, jeżeli się do niej zobowiązali przed śmiercią pracownika. Wynagrodzenie członków rodziny zmarłego pracownika za pracę nie może być niższe od płac, obowiązujących w folwarku dla danej kategorji robotników.

Art. 29.

W razie śmierci żony pracownika otrzyma tenże tytułem zapomogi na pogrzeb 15 złotych, w razie śmierci dziecka powyżej lat 6-ciu — 10 złotych i poniżej lat 6-ciu — 5 złotych. We wszystkich tych wypadkach otrzyma tenże trumnę, zrobioną na miejscu lub — w razie odmowy przyjęcia trumny — równowaźnik w gotówce.

Art. 30.

Na wypadek kalectwa lub śmierci robotnika, spowodowanej nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik, ewentualnie jego rodzina, korzysta w gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dn. 30 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 16, poz. 148) z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszem orzeczeniu do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, nie mniej jednak, jak przez pół roku. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisu kodeksu cywilnego. Może być jednak zastąpione zatwierdzoną przez Ministerstwo Opieki Społecznej ogólną umową, regulującą wzajemne prawa i obowiązki pracodawców i pracowników na wypadek kalectwa lub śmierci pracownika z powodu nieszczęśliwego wypadku przy pracy.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

Art. 31.

W celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą.

Art. 32.

Do czasu wprowadzenia ustawowego ubezpieczenia na starość pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczać konotatek tym ordynarjuszom, którzy przepracowali na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat, w tem przynajmniej 20 lat w charakterze ordynarjusza, a pozostały czas w charakterze stołownika. Powyższy okres 25 lat liczy się od ukończenia 18-go roku życia. Przepis powyższy stosuje się do tych ordynarjuszy, którzy stracili całkowitą lub częściową zdolność do pracy z tytułu starości i tytułem do ich zwolnienia nie może być niezdolność do pracy, lecz przewinienia służbowe. Ordynarjusze, objęci niniejszym artykułem, obowiązani są do wykonywania swych obowiązków w granicach swej zdolności do pracy, pomimo przepracowanych 25 lat. W wypadku stwierdzonej zupełnej niezdolności do pracy z powodu starości pracownik nie jest obowiązany do pracy i w tym wypadku świadczenia jego mogą być obniżone, jednak nie niżej niż do połowy świadczeń ordynarjuszy. Udowodnienie zupełnej niezdolności do pracy lub jej zmniejszenia ciąży na pracowniku.

Art. 33.

Rezerwistom, powołanym na ćwiczenia lub w razie mobilizacji, wydaje się świadczenia zgodnie z obowiązującemi w tej mierze ustawami i nie uważa się tego za przerwę w pracy (do art. 32 niniejszego orzeczenia).

Art. 34.

a) Pracodawcy opłacają początkową naukę dzieci pracowników tam, gdzie to wymaga osobnych dopłat. Pozatem pracodawcy utrzymują ochronkę dla dzieci w wieku od lat 4 do 7 w folwarkach, w których liczba tych dzieci przekracza 20. O ile pracodawca założył ochronkę, a dzieci pracowników w liczbie conajmniej 15 do ochronki w ciągu 3 miesięcy nie uczęszczały, pracodawca założoną ochronkę likwiduje, a poniesiony koszt 3-miesięcznego utrzymania ochronki rozkłada na wszystkich ordynarjuszy, którzy, mając w tym wieku dzieci, tychże do ochronki nie posyłali.

b) W razie uchylenia się pracodawcy od wykonania przepisów niniejszego artykułu, obowiązany on będzie wpłacić na ręce właściwego inspektora szkolnego na rzecz oświaty robotników rolnych danego powiatu sumę, odpowiadającą kosztom utrzymania ochronki i ochroniarki w ciągu roku służbowego.

Osiągniętym w tej drodze funduszem rozporządza Komisja, złożona w równej liczbie z przedstawicieli organizacyj zawodowych pracodawców i pracowników rolnych pod przewodnictwem inspektora szkolnego przy współudziale właściwego inspektora pracy.

Prawo występowania o wykonanie niniejszego artykułu przysługuje pracownikom danego folwarku, właściwemu inspektorowi pracy oraz właściwemu inspektorowi szkolnemu.

c) Inspektor pracy w porozumieniu z inspektorem szkolnym rozstrzyga, czy istnieją przeszkody do otworzenia ochronki, między innemi brak lokalu. Jako przeszkodę taką na okres niniejszego orzeczenia uznaje się zły stan gospodarczy w poszczególnych majątkach.

Art. 35.

Pracownik otrzymuje w ciągu roku 12 dni urlopu w dni nieświąteczne (święta obowiązują zgodnie z wydanemi w tej mierze ustawami) bez potrącenia świadczeń. Pracownik może zażądać w czasie zimy urlopu nieprzerwanego do 6 dni, przytem jednocześnie nie więcej niż 1 z folwarku. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pisemnem wezwaniem związków zawodowych, w tych bowiem wypadkach pracodawca winien zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu.

W czasie pilnych robót, jak siewy, żniwa, sianokosy i kopanie, urlopy mogą być wydawane w wypadkach wyjątkowo pilnych. Wyjazdy na skutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu.

Pozatem odchodzącemu pracownikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

Art. 36.

Pracownikowi wysłanemu w drogę należy się tytułem strawnego za całą dobę 2 złote, za obiad 1 złoty, za kolację 50 groszy. Dobę liczy się od 16 godzin wzwyż. Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą opłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

Art. 37.

Pracownicy otrzymują furmanki:

a) w miarę potrzeby:

1) celem odwiezienia zboża do młyna w ładunkach wozowych oraz przywiezienia stamtąd mąki i otrąb;

2) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

3) po lekarza, felczera i akuszerkę;

4) po księdza — z chrztem, ślubem i pogrzebem.

b) co kwartał:

1) jedną wspólną furmankę w dzień świąteczny, wybrany przez pracowników;

2) jedną wspólną furmankę do najbliższego miasta lub handlowego miasteczka w dniu targowym.

Fornalowi wysłanemu w drogę w interesie pracowników w dni świąteczne, czy też powszednie — nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie.

Art. 38.

Wszyscy pracodawcy są obowiązani zawiadomić do dnia 15 marca 1934 roku Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy w Wilnie wzgl. w Baranowiczach zarówno o każdem wypowiedzeniu miejsca robotnikowi, jako też o każdem wolnem miejscu.

CZĘŚĆ II.

Warunki pracy i płacy stołowników.

Art. 1.

a) Orzeczenie niniejsze obowiązuje na czas od 1 kwietnia 1933 roku do 31 marca 1934. Obie strony obowiązuje trzymiesięczny termin wypowiedzenia pracy. Niewypowiedzenie umowy o pracę w powyższym terminie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroku sądu państwowego — według kompetencji.

b) Ustalenie terminu godzenia, wymawiania i zwalniania stołowników IV grupy pozostawia się umowom indywidualnym; terminy te winny być uwidocznione w książeczce obrachunkowej i stwierdzone podpisem prawnego opiekuna.

Art. 2.

Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony stołowników. Za stołowników uważa się pracowników rolnych — mężczyzn, kobiet i młodocianych — zamieszkałych w majątku, otrzymujących oprócz wynagrodzenia dworskie utrzymanie i ugodzonych — z wyjątkiem stołowników IV grupy — na okres roczny, nie zaś sezonowy, względnie pozostających na służbie w danym majątku przez okres roczny.

Art. 3.

Obowiązują następujące art. art. części I niniejszego orzeczenia, dotyczące ordynarjuszy: 3, 4, 6. 7, 9, 10, 13, 14, 18, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37 i 38.

Art. 4.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 roku (Dz. Ust. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracowników, niż ustalone w niniejszem orzeczeniu, są nieważne. Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracowników niż warunki niniejszego orzeczenia pozostają w mocy.

Art. 5.

Art. 11 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby stołownicy obowiązani są do pracy poza czasem określonym w art. 10 części I niniejszego orzeczenia, lecz za wynagrodzeniem osobnem po cenach za godzinę o 75% wyższych od wynagrodzenia normalnego w gotówce.

Za samowolne opuszczanie roboty podczas godzin pracy i spóźnianie się do niej stosowane będą potrącenia w tym samym stosunku. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza określonym wyżej czasem pracy, nie zaliczają się pastusi, koniuchy, stróże nocni, dozorcy oraz dziewki do oprzątania inwentarza, do doju i przy kuchni, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Art. 6.

Praca w dni świąteczne ustawą oznaczone może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 150% wyższych od wynagrodzenia normalnego w gotówce.

Art. 7.

Ustala się cztery grupy stołowników:

I grupa — mężczyzni ponad lat 21 o pełnej zdolności do pracy, zdatni do wszystkich robót;

II grupa — chłopcy od lat 18 do lat 21;

III grupa — kobiety i dziewczęta ponad lat 18 oraz chłopcy od lat 16 do lat 18;

IV grupa — dziewczęta poniżej lat 18 i chłopcy poniżej lat 16.

Art. 8.

Płace w gotówce otrzymują stołownicy kwartalnie zdołu. Wypłata pensji winna następować nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego kwartału.

Art. 9.

a) Najniższe płace stołowników w gotówce we wszystkich powiatach ustala się, jak następuje:

1) w miesiącach od maja do października włącznie:

I grupa — po 30 złotych miesięcznie;

II grupa — po 24 złotych miesięcznie;

III grupa — po 17 złotych miesięcznie.

2) w miesiącach zaś pozostałych, t. j. w kwietniu oraz od listopada do marca włącznie:

I grupa — po 20 złotych miesięcznie;

II grupa — po 16 złotych miesięcznie;

III grupa — po 12 złotych miesięcznie.

Jeżeli cena żyta w/g notowań giełdy zbożowej wileńskiej przekroczy 27 zł. za kwintal — pensje powyższe za odnośny miesiąc ulegają odpowiedniej zwyżce, wynikającej ze stosunku podanej ceny za kwintal do kwoty 27 złotych.

b) Określenie płacy w gotówce stołowników IV grupy, ze względu na niejednakowe kwalifi-

kacje pracowników tej grupy, pozostawia się do umowy indywidualnej, przyczem warunki tej umowy winny być obowiązkowo wpisane do książeczki obrachunkowej i stwierdzone podpisem opiekuna.

Art. 10.

a) Stołownicy wszystkich czterech kategoryj otrzymują oprócz płacy w gotówce wspólne mieszkanie oraz całkowite utrzymanie.

b) Mieszkanie stołowników winno być suche, widne, bielone dwa razy do roku na koszt pracodawcy, dostatecznie oświetlone i opalane w miesiącach zimowych, oddzielnie dla mężczyzn, oddzielnie dla kobiet; w sprawie stanu mieszkania oraz otoczenia obowiązują przepisy art. 25 części I niniejszego orzeczenia. Każdy stołownik winien otrzymać łóżko lub pryczę oraz conajmniej siennik z czystą słomą, zmienianą w razie potrzeby, nie mniej jednak niż dwa razy do roku, a także mieć możność korzystania przynajmniej raz na miesiąc z kąpieli lub łaźni.

c) Pożywienie stołowników winno składać się conajmniej z trzech posiłków dziennie i odpowiadać pod względem ilości i jakości produktów oraz przyrządzenia wymaganiom higjeny.

Art. 11.

Art. 29 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że ma on zastosowanie jedynie do członków rodziny stołownika zamieszkałych w majątku.

CZĘŚĆ III.

Warunki pracy i płacy rzemieślników.

Art. 1.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1 kwietnia 1933 roku, a kończy się 31 marca 1934 roku. Obie strony obowiązuje trzymiesięczny termin wypowiedzenia pracy, a mianowicie najpóźniej do 31 grudnia 1933 roku włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1933 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej, lub też wyroku sądu państwowego według kompetencji.

Art. 2.

Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony rzemieślników folwarcznych: kowali, ślusarzy, mechaników, stolarzy, stelmachów, cieśli, ogrodników i t. p. stałych wykwalifikowanych robotników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych, którzy pracują wyłącznie na korzyść pracodawcy, bez prawa przyjmowania robót postronnych i zatrudnieni są tylko w swoim fachu.

Art. 3.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracowników, niż ustalone w niniejszem orzeczeniu, są nieważne. Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracownika, niż warunki niniejszej umowy, pozostają w mocy.

Art. 4.

Obowiązują następujące art. art. części I niniejszego orzeczenia: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 i 38.

Art. 5.

a) Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby rzemieślnicy obowiązani są do pracy poza czasem określonym w art. 10 części I niniejszego orzeczenia, lecz za osobnem wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 50% wyższych od płacy normalnej.

b) Przepis powyższy nie dotyczy ogrodników i innych pracowników, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennym.

c) Puszczanie w ruch oraz zatrzymywanie silników przez mechaników winno się odbywać poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty.

Art. 6.

Pensja rzemieślników we wszystkich powiatach wynosi conajmniej 180 złotych w stosunku rocznym, czyli 45 złotych na kwartał.

Płace w gotówce pobierają rzemieślnicy kwartalnie zdołu; wypłata pensji winna nastąpić nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego kwartału.

Art. 7.

Ordynarja rzemieślników we wszystkich powiatach wynosi conajmniej 12 q. (73 pud. 8 f.) zboża w stosunku rocznym, czyli 3 q. (18 pud. 12 f.) zboża na kwartał. Ordynarja wydaje się kwartalnie zgóry w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiada majątek.

Art. 8.

Art. 20 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że rzemieślnik otrzymuje ogółem 44 ary (968 s. kw.) ziemi, w tem 31½ arów (693 s. kw.) wynawożonej ziemi pod ziemniaki, 2½ ar. (55 s. kw.) wynawożonej ziemi ogrodowej pod ogrodowiznę i 10 arów (220 s. kw.) ziemi pod len.

Art. 9.

Art. 21 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że rzemieślnik ma prawo trzymać zależnie od osobistej umowy z pracodawcą:

a) dwie krowy, lub

b) jedną krowę z dodatkiem 135 litrów mleka oraz 3 q. (18 pud. 12 f.) żyta w stosunku rocznym.

Art. 10.

Art. 25 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że w mieszkaniach, posiadających więcej niż jeden piec, normy opału podnoszą się o 30%.

Art. 11.

a) Wynagrodzenie rzemieślników, ustalone niniejszem orzeczeniem, nie obejmuje odszkodowania za zużycie instrumentów w wypadku, gdy pracownik został ugodzony z własnemi instrumentami.

b) Warunki wynagrodzenia, ustalone w niniejszem orzeczeniu nie obowiązują w stosunku do ogrodników, ugodzonych tylko na procenty. W wypadku gdy ogrodnicy otrzymują oprócz pensji procentowe tantjemy, tantjemy te przy ustalaniu faktycznego wynagrodzenia danego pracownika winny być wliczone do wynagrodzenia, przyczem tam, gdzie wynagrodzenie łącznie z tantjemą jest niższe od warunków niniejszego orzeczenia, winno nastąpić odpowiednie wyrównanie na korzyść pracownika.

Oryginał niniejszego orzeczenia znajdować się będzie w Inspektoracie Pracy XII Okręgu w Wilnie.

Wilno, dnia 30 marca 1933 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej i Przewodniczący Nadzwycz. Komisji Rozj.:
(—) *B. Leszczyński.*

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:
(—) *M. Krukowski.*

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych:
(—) *M. Gawecki.*